నిద్ర మాత్రలు

తొలి కోడి కూసింది.

ఆదమరిచి నిద్రపోతున్న రాఘవయ్య పక్కమీద అటునించి ఇటు పొత్తిగిలాడు.

పక్షులు కలకల ధ్వనులు చేయసాగాయి.

కోయిల మధురంగా గొంతు సారించింది.

రాఘవయ్య కళ్లు తెరిచాడు.

పీ పీ మని సన్నాయి నొక్కులుగా గాలిలో తేలివచ్చి అతని కర్ణపుటాలకి సోకాయి.

వీరాస్వామి సన్నాయి శృతి చేస్తున్నాడు.

"వాతాపి గణపతిం భజేహం—"

రాఘవయ్యకి ఆ స్వరం సుపరిచితం. అతనికి సంగీత జ్ఞానంలేదు. అయినా లోలోపల ఆ స్వరాన్ని అనుకరిస్తూ తన్మయుడయాడు. చల్లటి పిల్లగాలులు శరీరానికి హాయినిస్తూ అతనిని మరింత పరవశింప చేస్తున్నాయి. తలుపు తెరిచి వాకిట్లోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు. అప్రయత్నంగా నాదస్వరానికి తాళం వేస్తూ తూర్పు ఆకాశంలోకి చూడసాగాడు, తెలతెలవారుతోంది. ఎదురుగా వున్న ఖాళీ స్థలంలోని మామిడిచెట్టు విరగబూచి కన్పించింది. వొళ్ళు తెలియని సంతోషంతో మామిడిచెట్టు మీదినించి కోయిల అదే పనిగా శ్రావ్యంగా ఆలాపన సాగిస్తోంది. చెట్టుకి చేరువలో వున్న పూరింటిలోంచి వీరాస్వామి నాదస్వరసాధన మంగళప్రదంగా మధురంగా వినవస్తోంది. చెట్టుమీదినించి పక్షులు నలుదిక్కులకి ఉల్లాసంగా రెక్కలు విప్పి ఎగిరిపోతూ కలకల ధ్వనులు చేస్తున్నాయి. తెల్లవారు జాము! మానవుడికి గల కొద్ది అదృష్టాల్లో అది మొదటిదని రాఘవయ్య అభిప్రాయం. ఆ శుభగడియలు ప్రసాదించే అలౌకిక ఆనందం అనుభవించటానికే అతను రాత్రి ఆదమరచి హాయిగా నిద్రపోతాడు. నాలుగు దిక్కులా తెల్లవారింది.

వీరాస్వామి మంగళం పాడాడు.

తాళం వేస్తున్న రాఘవయ్య చెయ్యి అప్రయత్నంగా ఆగిపోయింది. అతని మనసులో మాత్రం నాదస్వరం ఇంకా వినిపిస్తూనే వుంది.

"దండాలు బాబూ" అన్న మాటలు విని రాఘవయ్య ఉలిక్కిపడ్డాడు.

"ఏం వీరాస్వామీ, పొద్దున్నే ఇలా వచ్చావు. ఏమిటి విశేషం ?"

వీరాస్వామి కొంచెం తటపటాయించి గొంతు సరిచేసుకుంటున్నట్టు ఓ దగ్గు దగ్గి అన్నాడు.

"చిత్తం బాబూ, ధర్మరాజంటివారు. 'తోటలో ఇల్లు వేసుకొని తోటపని చూసుకుంటూ ఉండు వీరాస్వామీ' అంటే తమ పేరు చెప్పుకొని ఇన్నాళ్లూ పొట్ట పోసుకుంటున్నాం బాబూ !"

"అవును. ఇప్పుడేమైంది" అన్నాడు రాఘవయ్య.

"అదేనండీ. మాపటేళ నాంచారయ్య గారన్నారు. ఈ స్థలంలో రైసు మిల్లు పెడతారటగా ?" అనుమాన నివృత్తికోసం వున్న విషయం బయటపెట్టాడు వీరాస్వామి. రాఘవయ్య వెంటనే ఏమీ అనలేదు. ఆలోచనలో పడ్డాడు. నాంచారయ్య చెవిలో ఇల్లు కట్టుకొని నూరిపోస్తూనే వున్నాడు. గట్టిగా ఏమీ చెప్పలేక "చూద్దాంలే" అన్నాడు. తనకెందుకు రైసుమిల్లు ! ఈ వయసులో లేనిపోని బాదరబందీ.

"చూద్దాంలే వీరాస్వామీ, రైసుమిల్లంటే మాటలా !" అన్నాడు రాఘవయ్య.

"చిత్తం. మీ దయ !" అని వీరాస్వామి సెలవు పుచ్చుకున్నాడు.

పదిగంటలవేళ నాంచారయ్య వచ్చినప్పుడు రాఘవయ్య చిరాకుపడ్డాడు, మిల్లు ప్రసక్తి అతను తెచ్చి తేకముందే "ఆఁ—రైస్‌మిల్లంటే మాటలా, పోనిద్దూ" అని పెదవి విరిచాడు. నాంచారయ్య విసుగ్గా "మాటలు కాదయ్యా, డబ్బు మూటలే" అన్నాడు.

"ఆ, ఇప్పుడు నాకేం కొదవ! ముప్ఫయి ఎకరాల మాగాణీ వుంది. రొక్కం పాతిక వేలుంది. అమ్మాయికి పెళ్ళి చేసేశాను. అబ్బాయి ఒక్కగా నొక్కడు, చదువు కొంటున్నాడు. విశేషంగా వాడికి ఆస్తి చాలదేమిటి ?" అన్నాడు రాఘవయ్య. నాంచారయ్యకి ఉత్సాహం మెండు. అంతకంటే ఆశ అధికం. అందుకు చాలినంత పెట్టుబడి మాత్రం లేదు. అందువల్ల రాఘవయ్యలాంటి మోతుబరిని రంగంలోకి దింపక తప్పదు. అదీగాక రాఘవయ్యకి ఆసాముల దగ్గిరా, అధికార్ల దగ్గరా కొంత

ప్రాపకం వుంది. అది వుపయోగించుకోవాలి. తన నేర్పునంతా వినియోగించి రాఘవయ్యకి ఒక లెక్కచెప్పాడు. గ్రామాల్లో పరిశ్రమల్ని నెలకొల్పటం ఎంత అవసరమో చెప్పాడు. అదే దేశసేవ అన్నాడు. ఒక రైసుమిల్లు పెట్టడంవల్ల ఎన్ని కుటుంబాలకి ఉపాధి దొరుకుతుందో అంకెలతో వివరించాడు. అతని పరపతి ఎంత పెరుగుతుందో కొలిచి చెప్పాడు. రాఘవయ్య ఇంకా నసుగుతూనే వుంటే చివరికి బ్రహ్మాస్త్రం ప్రయోగించాడు. "సరే నీఇష్టం. సిరి రా మోకాలడ్డుతూ వుంటే నేనేం చెయ్యను! ఉన్న నాలుగెకరాలూ అమ్మి ఆ రంగయ్య మిల్లు స్థాపించాలని చూస్తున్నాడు. అతనితోనే కలుస్తాను. అతను లక్షలు సంపాదిస్తుంటే నువ్వు తెల్లముఖం వేసుకొని చూస్తూ కూర్చుందువు గాని."

నాంచారయ్య చర చర లేచి పోబోయాడు. రాఘవయ్య మెత్తబడ్డాడు. ఈ రోజుల్లో పల్లెటూళ్లలో డబ్బునుబట్టే వ్యక్తికి గౌరవం. తనకి రావలసిన డబ్బు ఎవరికో రానివ్వటమా! అయినా తన పిచ్చిగానీ, అందరూ రెండు చేతుల్తో డబ్బు సంపాదిస్తుంటే తనెందుకు సన్యాసం పుచ్చుకు కూర్చోవాలి! ఊహూఁ తన ఆధిక్యతని ఎందుకు పోగొట్టుకోవాలి?

"నాకీ మిల్లు విషయాలు తెలియవు నాంచారయ్యా" అన్నాడు రాఘవయ్య ఆలోచనగా.

"అవన్నీ నేను చూసుకుంటాగా" అన్నాడు నాంచారయ్య.

"అయితే సరే, నీ మాట కాదనటం ఎందుకు? అలాగే మిల్లు పెడదాం."అంగీకారం వెలిబుచ్చాడు రాఘవయ్య.

నాంచారయ్య ఎగిరి గంతువేసాడు.

ఆ సాయంకాలమే వీరాస్వామిని పిలిచి విషయం చెప్పాడు రాఘవయ్య. అతను కుంగిపోయాడు. అతనిది లేని సంసారం. ఎల్లవేళలా నాదస్వరం సాధన చేస్తూ కాలం గడపడమేగానీ సంపాదన మీద ధ్యాస లేదు. పిల్లాపాపా ఎక్కువమంది లేరు. తోటలో పండించే కాయగూరలు అమ్ముకొంటూ ఎలాగో రోజులు వెళ్లబుచ్చుతున్నాడు. ఇప్పుడు నిలువనీడ పోయిందంటే అతనికి ముచ్చెమటలు పోశాయి. ఎన్నో సంవత్సరాలనించి ఆ స్థలంలో వుంటున్నాడు. చేసేదిలేక తలదించుకొని వెళ్ళిపోయాడు. ఎవరినో ప్రాధేయపడి తలదాచుకోటానికి ఇంత జాగా సంపాదించుకొన్నాడు. సన్నాయి చేతపట్టుకొని కుటుంబంతో సహా అతను సెలవు తీసుకొని నడిచిపోతుంటే రాఘవయ్య

గుండె గతుక్కుమంది. కానీ మిల్లు స్థాపించే మోజులోపడి వీరాస్వామినీ, అతని సన్నాయినీ తన ఆలోచనలనుండి నెట్టివేశాడు. మొదట్లో అతను జ్ఞప్తికి వచ్చినపుడు హృదయం కలుక్కుమనేది. కానీ రాను రాను అందుకుకూడా అవకాశం లేకపోయింది.

ఏ దుర్ముహూర్తాన మిల్లు ప్రారంభించారోగాని, అప్పటినించి రాఘవయ్యకు మనశ్శాంతి కరువైంది. నాంచారయ్య పద్ధతులు అతనికి నచ్చటం లేదు. కానీ అతను కూడా వాటాదారు కావటంవల్ల గట్టిగా ఏమీ అనలేకపోతున్నాడు. అంతకంటే బలమైన కారణమేమంటే, నాంచారయ్య విధానాలవల్ల లాభాలు అధికంగా వస్తున్నాయి, అందు వల్ల రాఘవయ్య మనస్ఫూర్తిగా అతని చర్యలకు అడ్డు చెప్పలేక పోతున్నాడు. నాంచారయ్య ఎప్పుడూ గొంతుమీదికి తెస్తూవుంటాడు. ఏ అర్ధరాత్రో వచ్చి "సరుకు రవాణా చేస్తున్న మన లారీని 'వేఘారం' 'ట్రిప్‌షీట్' లేవని పోలీసులు పట్టుకున్నారట. అర్జంటుగా పోవాలి పద" అని గాభరా పెట్టేస్తాడు. ఒక్కొక్కసారి భోజనానికి కూర్చోగానే ఉరుకులు పరుగులతో వచ్చి "మన మిల్లు తనిఖీ చేస్తున్నారు, ఎక్సైజ్ స్టాకుంది. పట్టుకుంటే ప్రాణం మీదికొస్తుంది పద" అని తీసుకుపోతాడు. ఎవరి కాళ్ళ మీదో పడాలిసొస్తుంది. అవినీతి నిరోధకశాఖ వార్తలు పేపర్లో చూస్తుంటే రాఘవయ్యకి గుండెల్లో రైళ్లు పరిగెత్తసాగాయి. రోజూ రాత్రిళ్లు కలలు. మిల్లు లాక్ చేశారని ఉలిక్కిపడి లేస్తాడు. పగటినిద్రలో "సార్, సార్ దయుంచాలి" అని కలవరింతలు. ఒక్కొక్కసారి "ఆ లారీ మాది కాదండి" అంటూ నిద్రలోనే లేచి పరిగెత్తుతాడు.

రాఘవయ్య పరిస్థితి చూసి అతని భార్య "మనకెందుకొచ్చిన మిల్లు. మీ భాగం వదులుకోండి" అని గోలపెట్టింది. కాని అతనికి చూస్తూ చూస్తూ ఉత్రవడియంగా వస్తున్న లాభాలు వదులుకో బుద్ధి పుట్టలేదు. ఏ క్షణానైనా అలాంటి ఆలోచన కలిగినా, నాంచారయ్య వెంటనే దాన్ని తుంచి వేసేవాడు.

రాను రాను రాఘవయ్యకి భయాందోళనలు, అశాంతి ఎక్కువై నిద్ర కరువైంది. ఎన్నో రాత్రులు జాగరణ చేయవలసి వచ్చింది. డాక్టర్‌కి చూపించుకొన్నాడు. రోగం ఏమీ లేదని తేల్చి రోజూ ఒక నిద్రమాత్ర వేసుకోమని డాక్టర్ సలహా ఇచ్చాడు. మొదట్లో ఒక మాత్ర వేసుకొంటే నిద్ర పట్టేది. తరవాత రెండు మాత్రలు వేసుకొంటే గానీ నిద్ర వచ్చేదికాదు. ఆరోగ్యం సంగతి ఎలావున్నా రాఘవయ్య ఇనప్పెట్టెలో కరెన్సీ నోట్లు మాత్రం బాగా పుంజుకోసాగాయి.రానురాను డబ్బే అతనికి లోకమైంది.

మిల్లు స్థాపించిన కొత్తలో వీరాస్వామి అప్పుడప్పుడు వీధిలో ఎదురై దణ్ణం పెడితే "వీరాస్వామీ ఓసారివచ్చి సన్నాయి వినిపించిపోదూ" అని రాఘవయ్య నవ్వుతూ అనేవాడు. 'చిత్తం' అన్నా, వీరాస్వామి ఎప్పుడూ వచ్చేవాడు కాదు. తరువాత, తరువాత అతను కన్పించటం మానేస్తే రాఘవయ్య వాకబు చేసాడు. వీరాస్వామి ఊరు విడిచి వెళ్ళిపోయాడని తెలిసింది.

రానురాను రాఘవయ్య ఆరోగ్యం మరీ చెడిపోయింది. మందులు ఏమీ వంట బట్టటంలేదు. విశ్రమమాత్రల సంఖ్య ఎక్కువౌతోంది. మనిషి చిక్కిపోయాడు. దిగజారిపోతున్నాడు. అతని పరిస్థితి చూసి ఓరోజు రాఘవయ్య భార్య పోరుపెట్టి పట్నంలో మంచి ప్రాక్టీసున్న డాక్టర్ దగ్గరికి తీసుకువచ్చి పరీక్ష చేయించింది. తగ్గేదాకా నర్సింగ్‌హోంలోనే వుండాలని పట్టుబట్టింది.

నర్సింగ్‌హోంలో వున్నప్పటినించీ రాఘవయ్యకి కొత్తదిగులు పట్టుకొంది. అక్కడ మిల్లు ఏమౌతోందో? ఏ అధికారి తనిఖీకి వస్తాడో? ఏం ముప్పు కలుగు తుందోనని రాత్రింబగళ్లు అదే ఆలోచన. ఓ వారం రోజులు కాగానే ఉండబట్టక, "మిల్లు ఏమౌతుందో, ఎన్నాళ్ళిక్కడ" అన్నాడు భార్యతో. "పాడుమిల్లు రేపోమాపో తగలబెట్టిస్తాను. అది పోతేగానీ మీ ఆరోగ్యం మీకు రాదు" అంది ఆవిడ. అది విని రాఘవయ్య మరీ బెంగపడిపోయాడు. ఒకవేళ భార్య అన్నంత పని చేస్తుందేమో! ఆవిడ పట్టుపడితే మొండిపట్టే. లేనిపోని అవస్థ తెచ్చుకొన్నాడు తను. అన్నట్టు వీరా స్వామి ఎక్కడున్నాడో! కొన్నాళ్ళకి అతని ఆరోగ్యం కాస్త కుదుట పడింది.

ఓరోజు పట్నంలో కార్లో వెడుతుంటే ఒక పెద్ద మేడముందు పెళ్ళి పందిరి లోంచి నాదస్వర కచేరీ వినిపించి "హాయి, హాయి" అంటూ రాఘవయ్య కారుదిగి పందిరి దగ్గరగా వెళ్ళాడు. అతని ముఖంలో ఆశ్చర్యం తాండవించింది, ఆనందం వెల్లివిరిసింది.

ఆ నాదస్వర విద్వాంసుడు మరెవరో కాదు. వీరాస్వామి! ఇంతవాడయ్యాడా వీరాస్వామి! కచేరీ ముగిసిం తరవాత సన్నాయి సంచీలో పెడుతున్న ఆ విద్వాంసుడి దగ్గరగా వెళ్ళి రాఘవయ్య "వీరాస్వామీ" అన్నాడు. అతను తలెత్తిచూసి ఆశ్చర్యంతో "మీరా రాఘవయ్యగారు, కులాసానా?" అన్నాడు.

"ఏదో ఇలా వున్నాను. నువ్వు వెళ్ళిం తరవాత మనశ్శాంతిలేదు. పాడు మిల్లు. ఎక్కడ దాపురించిందో. వీరాస్వామీ, నువ్వొక్కసారి ఇంటికి రావాలి. హాయిగా నీ

సన్నాయి పాట వినిపించాలి" రాఘవయ్య ప్రాధేయపడ్డాడు. "ఇప్పుడు విన్నారుగా" అన్నాడు వీరాస్వామి విస్మితంగా. "అలా కాదు. మన గ్రామంలో, మా ఇంట్లో, ఆ మామిడిచెట్టూ,ఆ ఇల్లూ,లేవనుకో—అయినా ఆ ఆవరణలో ఒక్కసారి,వీరాస్వామీ" వేడుకున్నాడు రాఘవయ్య. "సరే రాఘవయ్యగారూ" అన్నాడు వీరాస్వామి.

బస్సు ఎక్కినప్పటినించీ వీరాస్వామి ఎన్నో విషయాలు చెప్పాడు— "ఎవరినో ఆశ్రయించి నానా అవస్థలు పడి సినిమాలో ఓ ఛాన్స్ సంపాయించాననీ, అందులో నేపథ్యంలో తన నాదస్వరం ఓ నిమిషంసేపు వినిపించారనీ, అప్పటినించీ దశ ఎత్తుకుందనీ కచేరీకి వేలకివేలు తీసుకుంటాననీ." "అయితే నన్ను కూడా అంత ఇవ్వమంటావేమిటి కొంపతీసి?" అన్నాడు రాఘవయ్య నవ్వుతూ. "మరి గిరాకి అలాగే వుందండి. ఇప్పుడు మీతో వస్తున్నానన్నమాటేగానీ నాకు పీచుపీచు మంటూనే వుందండి. పొద్దున బుక్‌చేసుకోటానికి ఓ డైరెక్టర్‌గారు వస్తానని కబురంపారు. కానీ రాలేదు. ఎందుకు రాలేదో? సాయంకాలం వస్తారేమో, నేను మీతో వచ్చేస్తున్నా. మా పక్క వాయిద్యగాళ్ళకి మాట్లాడ్డము తెలియదు. డబ్బుమాత్రం వందలకి వందలు కావాలి. ఆ డోలు వాయిస్తాడే అతను వుండనంటున్నాడు. రేపు పెద్ద కచేరీ వుంది. కొంప ముంచుతాడో ఏమో! అసలు రేపు సాయంకాలం విజయవాడలో, ఎల్లుండి పొద్దున రాజమండ్రిలో ప్రోగ్రాము లున్నాయి. విజయవాడ కచేరీ రైలు టైముకి అవుతుందో, లేదో, పెళ్లిళ్లలోఅనుకున్న టైముకి కచేరీలు కావండీ. రాజమండ్రి వెళ్ళక పోతే బోలెడంత నష్టం."

రాఘవయ్య అతని వాక్ప్రవాహానికి అడ్డొచ్చి "నీ ఆరోగ్యం బాగున్నట్టులేదు వీరాస్వామీ'' అన్నాడు. "చిత్తం, ఈ కచేరీలలో వేళకి నిద్రా తిండి వుండవు కదండీ" అన్నాడు అతను.

ఇల్లు చేరింతర్వాత వీరాస్వామికి సుష్ఠుగా భోజనం పెట్టించి మిల్లు ఆవరణలో పక్క వేయించాడు రాఘవయ్య.

"ఎన్నాళ్లయిందో వీరాస్వామీ, సన్నాయి మీద నీ "వాతాపిగణపతిం భజేహం" విని! చెవులతుప్పు వదిలించు, ఈ తెల్లవారుజామున. మర్చిపోవు కదూ? పోయిన వస్తువు దొరకబోతున్నప్పటి ఆనందంతో, ఆశతో, వేడికోలుగా అడిగాడు రాఘవయ్య.

"చిత్తం" అన్నాడు వీరాస్వామి.

తన మామూలు నిద్రమాత్రలు రెండు వేసుకొని పక్కమీద వాలాడు రాఘవయ్య. ఏ అర్ధరాత్రో నిద్రపట్టింది. కలతగా, క్రమంగా గాఢంగా ఎండమీద పడి రాఘవయ్య ఉలిక్కిపడి లేచాడు. వీరాస్వామి నాదస్వరం వినిపించనంత గాఢంగా తను నిద్రపోయాడా? ఛ! నిద్రమాత్రలు వేసుకోకుండా వుండవలసింది. తనని తిట్టు కుంటూ రాఘవయ్య మిల్లు ఆవరణలోకి వెళ్ళాడు. వీరాస్వామికి క్షమాపణ చెప్పుకో వాలి. ఆవరణలోకి ప్రవేసించి రాఘవయ్య అదిరిపడ్డాడు. వరండాలో వీరాస్వామి గురకపెట్టి నిద్రపోతున్నాడు. ఆశ్చర్యంతో అతన్ని తట్టి లేపాడు. వీరాస్వామి చప్పున లేచి రాఘవయ్యని చూసి తప్పు చేసినట్టు ముఖంపెట్టి "మన్నించండి బాబూ, మా చెడ్డ నిద్రపట్టింది. ఆకఁడికీ ఒక్కటే నిద్రమాత్ర వేసుకొన్నా. ఇదిగో మీకిష్టమైన కీర్తన" అని సన్నాయి తీసుకొన్నాడు వీరాస్వామి.

[ఆలిండియా రేడియో, విజయవాడ–1969]